

I canti e gli spartiti qui presentati sono frutto del lavoro d'archivio e delle interviste orali, condotte anche in loco, e riprendono una tradizione musicale del tutto originale, che non sempre rimanda a quella delle altre chiese vicine. Si notano gli influssi della musica sacra patriarchina e d'autore. In alcune messe e mottetti paiono riscontrarsi stili e gusti settecenteschi di provenienza austriaca e slovena. Si evidenzia però la scarsa presenza di musiche in lingua volgare sia italiana che croata. Quel poco che c'è è la risultante dell'azione del movimento di Riforma cattolica, quale risposta alle idee luterane e protestanti, che ebbe come conseguenza il rafforzamento del cattolicesimo ed il rinnovamento della lingua latina. In questo contesto, particolarmente fertile fu il terreno trovato dalle laudi sacre, che si diffusero con celerità.

Il libro offre una corposa serie di trascrizioni di antiche melodie non più in uso, dimenticate o ritenute perdute, con cui si officiavano le messe della cattedrale e della diocesi. Questo materiale, unitamente ai cenni etnografici e folcloristici rende bene l'importanza di Pedena nell'ambito storico e culturale istriano.

L'autore, con la sua vocazione verso queste tematiche, ha così dato voce ad una tradizione obliata per decenni con il rischio di scomparire del tutto e offre a chi lo vorrà la possibilità di riappropriarsi di un patrimonio di cui la storia l'ha privato.

Denis Visintin

Zdenka Bonin, *Bratovščine v severozahodni Istri v obdobju Beneške Republike*, Koper: Pokrajinski arhiv Koper, 2011., 420 str.

Pokrajinski arhiv u Kopru objavio je 2011. knjigu Zdenke Bonin *Bratovščine v severozahodni Istri v obdobju Beneške Republike* (*Bratovštine u sjeverozapadnoj Istri u doba Mletačke Republike*), a riječ je o dopunjenoj doktorskoj disertaciji obranjennoj 2009. pri Univerzi na Primorskem. Autorica je na imponantnom broju stranica bogato opremljene knjige (debeli uvez, masni/sjajni papir, fotografije u boji) predstavila problematiku laičkih bratovština s posebnim naglaskom na one iz Kopra, Pirana i Izole. Ovo pozamašno djelo rezultat je istraživanja koje je provela na arhivskom gradivu o bratovštinama pohra-

njenom u crkvenim (Kopar, Izola) i državnim arhivima (Venecija, Kopar, Dubrovnik, Rijeka, Zadar, Trst, Piran). Glavna su vrela o bratovštinama njihovi statuti (*mariegole*), blagajničke knjige i oporuke. Zbog svojih su prihoda bratovštine bile vrlo zanimljive i mletačkim vlastima pa su izvori za njihovo proučavanje i razna izvješća mletačkih rektora, providura i ostalih dužnosnika koje je autorica također obradila.

U uvodnom je poglavlju (11-20) predstavila metodologiju rada, osnovne istraživačke ciljeve, korištene izvore i relevantnu literaturu. O glavnim obilježjima razvoja, unutarne organizacije i značaja laičkih bratovština u Veneciji pisala je u poglavlju „Osnovne značilnosti laičkih bratovščin in njihov razvoj“ (21-32). Pregled osnovnih podataka o bratovštinama u nekim istarskim mjestima dala je u poglavlju „O bratovščinah v severozahodni Istri“ (33-51). Iako su bratovštine bile bitan čimbenik potpore stanovništvu u trenucima krize (rat, epidemije, nestašice, glad...), njihovo članstvo nije bilo brojno. Zorno je to prikazano u tablicama i grafikonima koji obiluju demografskim podacima. Kako su bratovštine bile u fokusu interesa mletačkih vlasti, u ovom je poglavlju navela i brojne opaske o bratovštinama iz izvješća mletačkih dužnosnika (dužda Francesca Erizza, koparskih kapetana B. Malipiera i F. Contarinija i dr.).

Prije središnjega dijela knjige, posvećenoga rezultatima istraživanja o pojedinim koparskim bratovštinama, autorica je dala kratak pregled razvoja bratovština u Piranu („Bratovščine v Piranu“, 53-65) i Izoli („Bratovščine v Izoli“, 67-94).

Bratovštine u Piranu u dokumentima je moguće pratiti od posljednjih desetljeća 13. stoljeća. Kandler spominje podatak iz 1274. o flagelantskoj bratovštini sv. Ivana. Potkraj 80-ih godina toga stoljeća zabilježena je bratovština sv. Marije Rose, a početkom 90-ih sv. Mohora. U tom je razdoblju u Piranu postojala i bratovština sv. Martina. Autorica navodi kako je koncem 13./početkom 14. stoljeća u Piranu bilo sedam bratovština: sv. Marije, sv. Marije Rose, sv. Mohora i Fortunata, sv. Martina, sv. Andrije, sv. Ivana Krstitelja i sv. Nikole. Izvori za proučavanje bratovština u tom razdoblju su uglavnom oporuke. Ranonovovjekovni izvori su brojniji, a među njima posebno mjesto zauzima vizitacija veronskoga biskupa Agostina Valiera iz 1580. godine. Prema njegovu je izvješću u Piranu 1580. postojala 21 bratovština, dok je stanovnika bilo od 3000 do 3500. Autorica je predstavila i rad i djelovanje bratovština u 17. i 18. stoljeću kroz sporadične vijesti o njima.

U Izoli je 1580. bratovština bilo manje nego u Piranu. Valier bilježi šest bratovština: sv. Tijela Kristova, sv. Josipa, flagelantsku bratovštinu sv. Marije, sv. Mihovila, sv. Maura i sv. Pavla. Obrtničke bratovštine, primjerice ribara ili pomoraca, tada nisu zabilježene. Stotinjak godina poslije (1675.), prema Popisu bratovština mletačke Istre, u Izoli je bilo 9 bratovština. Financijski najjača bila je bratovština Sv. sakramenta. Sredinom 18. stoljeća (1741.) prema podacima koparskoga podestata i kapetana Paola Condulmiera u Izoli je bilo 18 bratovština. Zanimljiva je cjelina u poglavlju o izolskim bratovštinama ona o prihodima 1797. godine. Kroz niz grafičkih i tabličnih prikaza autorica je pokazala koji su bili najznačajniji troškovi bratovština. U 9 od 16 postojećih vosak je predstavljao najveći izdatak, a nakon njega naknada zvonaru, kaptolu u Izoli, orguljašu, kupovina ulja i sl.

Koparskim bratovštinama posvećen je veći dio knjige („Bratovštine v Kopru“, 95-338). Nakon uvodnoga dijela o izvorima i literaturi o koparskim bratovštinama (95-130) te brojčanim pokazateljima, Bonin se posvetila analizi izvora o svakoj pojedinoj bratovštini: sv. Antuna Opata (131-180), Sv. sakramenta (195-227), sv. Nazarija (229-234), sv. Andrije (235-251), sv. Nikole (253-272), Križa sv. Tome (273-290), sv. Barbare (291-309), sv. Marije pri servitima (311-316), sv. Marije Nove (317-327) i sv. Marije Rotundske (329-338).

Ovisno o raspoloživosti i postojanju izvora, pojedino je poglavlje o bratovštinama koncipirala kroz analizu statuta (dužnosti bratima, članstvo, primanje novih članova), financijsku analizu (prihodi i rashodi) i djelovanje bratovština uopće. Iz navedenih se poglavlja doznaju razne zanimljivosti iz djelovanja bratovština. Primjerice, kako je bratovština sv. Antuna Opata u Kopru svake godine četirima djevojkama plaćala miraz, kako članovima bratovština nisu mogli postati preljubnici, lihvari, psovači, oni skloni igrama na sreću te oni koji su bili već izbačeni iz neke bratovštine. Mnogo je podataka i o prihodima bratovština. U Kopru su najimućnije bile bratovštine Sv. sakramenta i sv. Antuna Opata. Prihodovale su od iznajmljivanja terena, soli, ulja i vina, od tzv. *lumarija* i raznih milodara. Uz prihode u novcu, plaćanja su se obavljala i u žitaricama.

Osim niza podataka o nastanku, prihodima i članstvu u bratovštinama, knjiga obiluje podacima iz svakodnevice, podacima o onome što se i kako slavilo, koja su ponašanja bila prihvatljiva, a koja nisu i dr. Kako je djelovanje bratovština usko povezano s aktivnošću špitala i brigom o bolesnima,

posebno je poglavlje posvećeno špitalima u Kopru (181-193). Špital sv. Nazarija u Kopru nastao je 1262. pri vratima od Mude (današnja crkva sv. Basa), a ustanovila ga je koparska komuna. Spominje se i u koparskom statutu iz 1423. godine. Većinu je prihoda špital ostvarivao preko oporučnih odluka. Valier je 1580. zabilježio kako špital skrbi za siromašne oba spola, strance, bolesnike i nahočad. Početkom 15. stoljeća Mlečanin Marco Trivisano utemeljio je špital sv. Marka kod vrata Zobenaga. Bio je manji od špitala sv. Nazarija.

Poglavljja u bratovštinama Kopra, Pirana i Izole popraćena su fotografijama lokacija u kojima su bratovštine djelovale, umjetnina, preslikama izvornih dokumenata, brojnim i čitatelju korisnim tablicama te grafikonima u kojima su sistematizirani neki brojčani pokazatelji iz djelovanja bratovština.

Na posljednjim stranicama nalaze se zaključak (339-344), prilozi (345-349), kratice (351-352), popis manje poznatih izraza popraćen fotografijama (353-364), popis korištenih izvora i literature (365-382), razna kazala (383-406) te sažeci na talijanskom (407-413) i engleskom jeziku (415-420).

Autoričin dugotrajan i predan rad na istraživanju i prikupljanju podataka o bratovštinama te njihova detaljna i sustavna analiza rezultirali su knjigom koja privlači preglednošću, pitkošću teksta, obiljem zanimljivosti, kao i bogatom grafičkom opremom.

Danijela Doblanović

Un'epoca senza rispetto: antologia sulla questione adriatica tra '800 e primo '900, a cura di Fulvio Pappucia in collaborazione con Franco Cecotti, Trieste: Istituto regionale per la storia del movimento di liberazione nel Friuli Venezia Giulia, 2011., 331 str.

Pred nama se nalazi velika knjiga (i u doslovnom smislu jer je tiskana u formatu A3) na talijanskom jeziku (*Epoha bez poštovanja: antologija o jadranskom pitanju u 19. i početkom 20. stoljeća*), posvećena problematičnoj i često konfliktnoj povijesti sjevernojadranskoga prostora. Veći dio knjige temelji se na analizi djelovanja tri manje poznate povijesne ličnosti koje su živjele i pisale u Trstu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Radi se o piscima-novinarima-povjesničarima Angelu Vivanteu, Ruggeru Timeusu i Henriku Tumi.